

rum, et mentis : nec non aliis, qui revertebantur percutientes pectora sua. Simon de Cassia ait : « Non credamus, terram istam, quæ pedibus subjecta calcatur, Christum Dominum adspexisse, sed defixit vultum ad ina, sicut valefaciens mundo. » Cum enim in suo a nobis discessu, suam nobis benedictione impertiri non posset, utpote ejus manus clavis cruci affixa erant, illam nobis dare voluit, capite ad nos inclinato, participes nos faciens sui sanctissimi Spiritus.

8. — Inclinato capite. Porro videri poterat, Christum erga crucifixos suos exasperari debuisse, eo quod illum tam insolitus, acerbissimisque tormentis cruciassent; et tamen tantum abest, quod illis fuerit indignatus, ut etiam caput suum super pectus inclinarit, quasi ostendere volens, solum laetitiae ictum adhuc reliquum superesse, ut residuum sanguinis: atere suo emanare, ipsique cor ejus aspicere. et in amorosissima viscera ejus aditum habere possent: in viscera, inquam misericordia, in quibus nos visitavit orans ex alto. « Consideremus, quam amanter vera cum fidelitate, » inquit Blosius¹ « ad hostes suos, qui mortem ipsi inferebant, brachia sua ad excipendum illos extendens, caput ad osculanum inclinans, cor (quo in ipso habitare posse) aperiens, multaque alia dilectionis signa praeferebant. » Salmeron Christum caput suum versus latus dexterum inclinasse existimat: ita enim scribit: « Dicendum, Dominum caput inflexisse in dexterum latus, versus pectus ipsum, quod erat lancea aperiendum. » Alius quidam auctor ita scribit²: « Caput inclinavit, per hoc nos etiam consolari volens, ut sciamus, eum non aversum a nobis. »

9. — Inclinato capite. Insignis quidam auctor inter multos conceptus poeticos, quibus ad hanc capitatis inclinationem alludit, primum habet sequentem, hisce ejus verbis expressum: Enim vero dic sodes, o Domine, cur caput tuum inclinas? Num forte, ut supremum arboris illius ad nos inclines verticem, ut quilibet nostrum tanto faciliter illius sibi possit decerpere fructum? Crux arbor est. Ita enim canit Ecclesia: Arbor decora et fulgida Arboris vero hujus fructus tu es. Ita enim te Elisabeth appellavit, dum ait: Benedictus fructus ventris tui. Potuisse idem auctor addere, Ecclesiam inter alia quoque verba recitare: Flecte ramos arbor alta, ad hoc enim, ut quis fructum ex hac arbore vitæ pendenter decerpere posset, necessum erat, ut fructus se deorsum flecteret, et inclinaret.

10. — Inclinato capite. Notat Salmeron, Christum caput suum inclinando, in centrum terræ, sive in limbum suum defixisse obtutum, utpote in quem ejus sanctissima anima paulo post abitura erat, ut animas ibi detentas consolaretur, easdemque a diu-

¹ BLOS., in Sacell. animæ. — ² JOAN. FERUS, in hist. Pass.

turbo liberare exilio. Addit insuper idem Salmeron: « Inclinando caput in partem inferiorem, significavit tempus esse, ut spiritibus prædicaret apud inferos; venit enim, ut tam vivorum, quam mortuorum dominaretur. » Idem paulo ante in favorem nostrum dixerat: « Christus in eam partem deflectens caput, versus Europam dilectam, et in fide stabilem inclinavit; quemadmodum mortuus, qui recumbit in lecto, finemque videt adventare, in eam partem, ubi viderit dilectum, caput infectit. »

11. — Inclinato capite. Alii Christum ad illam partem caput inclinas dicunt, ubi dilectissima ejus Mater erat, « quasi salutando ac valedicendo Matri, » inquit idem Salmeron; quod ante ipsum S. Vincentius in sermone quadam de Paracese his verbis tradiderat¹: « Inclinato capite, quasi vale diceret Matri sic emitit spiritum. » Lanspergius pariter in homilia quadam idipsum confirmat, inquiens²: « Caput suum versus Matrem inclinavit. » quasi ultimum eidem Ave, seu vale dicturus. « Itaque in angustiis, doloribusque multis tunc constitutus, hoc signo innuit, ac si Matri eidem corpus suum vulneratum, dilaceratum, ac crudeliter nimis dissipatum commendaret; rursumque se erigens, et Patri se recommendans, valido dixit clamore: Pater, in manus tuas commendando spiritum meum, quibus verbis dictis inclinato iterum capite, emitit spiritum. »

12. — Orgenes non exhortatur, inquiens³: « Festinemus vitam nostram servare, ut in exitu nostro possimus et nos magnam voem clamare, et sic emittere spiritum, sicut Jesus, qui inclinavit caput, et quasi super Patris gremium illud repausans erigit, qui poterat illud in sinu suo fovere, et confortare. » Nequaquam præterendum est, quod magnus quidam Dei, et sanctissimæ Matris ejus servus, Originis exhortationem secutus, in se expertus fuit. Nam Joachim Senensis, ordinis Servorum B. Virginis, adeo gravi morbo correptus fuit, ut caro illius ab exortis vermis consumeretur nec tamen a medicis curari, aut Deum (quem pro aliis infirmis exorabat) rogare voluit, ilium Apostoli usurpans: Cum infirmor, tunc potens sum. Cum quae die Christus pro mundi salute cruci affixus est, mori a Deo postulasset, in die Cœnæ Domini sacra refecitus communione, Fratres cœpit rogare, ut pro se preces ad Deum funderent, quo securior sequenti die migraret. Itaque dum illi in die Paraceses passionem Dominicam decantantes, ea verba pronunciarent: Et inclinato capite, emisit spiritum, ipse quoque spiritum Deo reddidit anno salutis 1033, ætatis 47.

¹ S. VINB. FER., in die Parasc. — ² LANS., h. 52 de Pass. — ³ ORIG., tr. 35 in Matt.

DISCURSUS XXV

CIRCAILLAVERBA: *Emisit, tradidit spiritum, multa præclararadicuntur*

IDEA SERMONIS. — 1. Quare anima Christi vocetur spiritus. — 2. Emissione spiritus significatur Christum sua sponte mortuum esse. — 3. Fuit in Christi libera potestate mortem subire. — 4. Probatur ulterius libera illa potestas moriendi in Christo. — 5. Continuatio ejusdem materie. — 6. Christus excessivum sustinuit dolorem in separatione animæ a corpore suo. — 7. Christus eadem hora mortuus est qua Adam peccavit. — 8. Christus emisit animam suam quasi columbam ferentem olivam reconciliationis.

Emisit spiritum. Matth., xxvii, 51.

1. — Mors Redemptoris ab Evangelistis per varia verba describitur; nam S. Matthæus inquit: *Emisit spiritum*; S. Marcus et Lucas dicunt: *Exspiravit*. S. Joannes vero est: *Tradidit spiritum*. Omnes autem hi vari modi in eo concordant, quod subsequat animæ a corpore Christi separationem exprimant. Cajetanus rationem assignat, cur animam Christi spiritum appellant; ita enim scribit¹: « Spiritum, non animam appellant, quia usque ad mortem, res quæ est anima, statum animæ habet, quoniam animat, seu vivificat corpus; in morte autem transit in statum spiritus, quoniam existit illo modo, quo puræ spirituales substantiæ existunt. » Idem quoque super Joannem scribens, inquit: « Dicit spiritum, quia spiritus est nomen rei ita incorporeæ, quod etiam independens est a corpore, juxta id, quod superius dictum est: « *Spiritus est Deus*. Et exinde translatum est, ut sit etiam nomen status, ut scilicet significet rem illam in statu sine corpore; et sic sumitur in proposito. » Propterea non dicit: *Tradidit animam*, quia non tradidit illam in statu animæ; sed dicit: *Tradidit spiritum*, quia tradidit illam in statu spiritus. »

2. — Lucas Brugensis verbum *Emisit spiritum*, ita exponit²: « Id est, animam suam a corpore permisit jussitque separari. Emittendi enim verbo ultronea mors significatur, quod scilicet emiserit animam a corpore sponte sua. » S. Ambrosius hujus verbi ponderans significationem, ita scribit³: « Bene tradidit, qui non invitus amisit. Denique Matthæus ait: *Emisit spiritum*; quod enim emittitur, voluntarium est; quod amittitur, necessarium. » Porro Lucas Brugensis ad nostram eruditioñem subdit: « Christianus Druthmarus scribens in hunc locum ait: Quid enim est emittere spiritum, nisi et animam ponere? Qua de re Augustinus iv de Trinit. c. 13: *Spiritus Mediatoris carnem non deseruit invitus, sed quia voluit, quando voluit, quomodo voluit; quippe Dei* »

¹ CAJET., in Joan. — ² LUC. BRUG., in Matt. — ³ S. AMB., ib.

« Verbo ad unitatem commixtus est homo. Hinc ait: *Potestatem habeo ponendi animam meam et iterum sumendi eam*. » Salmeron quoque idem confirmat, dum ait⁴: « Observa ex Chrysostomo et Euthymio, quod ut ait Joannes, prius inclinavit caput, postea expiravit, sive tradidit spiritum. At in nobis contrario modo contingit: Primo expiramus, deinde caput vita desertum inclinatur. Secus in Christo, ut se Dominum vitæ et mortis ostenderet. Hinc præclare Augustinus, Tractatu xx in Joan: Quis ita dormit, quando voluerit, sicut Jesus mortuus est, quando voluit? Quis ita cum voluerit, obit, quomodo cum voluerit obiit? Quanta speranda vel timenda potestas est iudicantis, si apparuit tanta morientis? » Idem ponderans verbum S. Joannis, scilicet: *Tradidit spiritum*, inquit: « Quod tradimus, aut emitimus, propriæ loquendo id in nostra potestate situm est; non autem tradimus, nec emitimus, quod a nobis tollitur vi, sive eripitur. Nec est quod Christus timeret suo spiritui, ex eo quod Patri commendavit, sed Patri reddidit animam, quam ab eo accepit et quam omnes reddere debent. Ita dicitur in Ecclesiaste: *Revertatur pulvis in terram suam, unde erat; et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum*. In que verba scribens Augustinus, lib. qu. xxiv, ita dicit: Non arbitror, de omnibus posse dici, sed de iis qui sic vixerunt, ut ad Deum redire mereantur, tanquam auctorem a quo creati sunt. Neque enim hoc de illis intelligi potest, de quibus dicitur: *Spiritus ambulans et non revertens*. » S. Ambrosius super illa verba: *Pater, in manus tuas commendabo spiritum meum*, ita scribit⁵: « Et bene commendatur spiritus, qui servatur: quod enim commendatur, utique non amittitur. Bonum ergo pignus est spiritus, bonum depositum. Unde et ille ait: *O Timothee, bonum depositum custodi*, Commendatur ergo Patri spiritus, et ideo ait: *Quoniam non derelinques animam meam in inferno*. » Cum hactenus dictis optime consonat sequens doctrina S. Paschasi, dicentis⁶: « *Emisit utique et non amisit*, quoniam aliud est emittere, vel tradere spiritum, sicut Joannes ait quod inclinato capite tradidit spiritum; et aliud amittere, quia quod amittimus, aliquando perdere probamus: sed Christus, seu emiseret, seu tradidit, vel juxta Lucam expiraverit, in sua potestate fuit, quando, vel quomodo, vel cui suum spiritum commendaverit, seu tradiderit; alioquin non est in natura hominis per se exhalaré spiritum. »

3. — Porro mortem, quando volebat subire, in libera fuisse Christi potestate, duobus præcipue argumentis convincitur: Primum est, quia clamat priusquam expiraret; et poste in ipso actu

⁴ SALM., t. E, tr. 46. — ⁵ S. AMB., ib. — ⁶ S. PASCH., in Matt.

exhalandi spiritum, prout apud S. Matthæum legitur, alta voce clamavit: *Iterum clamans voce magna, emisit spiritum.* Secundum vero est, quia prius inclinavit caput, et postea emisit spiritum, ejusque beatissima anima a corpore separata fuit. Quod primum argumentum attinet, præter id, quod in Tractatu ix, Disc. 10, diximus, S. Bonaventura in Commentario super Lucam ita scribit¹: « Ideo « simul clamans et lachrymans exspiravit, ut in « lachrymis intelligatur vera Christi passio et « humanitas, in clamore vero Divinitas; quia cum « nullus possit clamare per naturam, nisi qui habet « sanguinem sufficientem in corde et spiritum ad « respirationem, impossibile est, quod per naturam « quis expiret et clamet. Ideo ostendit in clamore « mortis se omnipotentem et verum esse, quod « dixit: *Potestatem habeo ponendi animam meam emisit, spiritum.* Circa quæ verba Toletus ita scribit²: « Caput inclinavit ad mortem, ut significaret, quod « ipse dixerat: *Ego ponam animam meam, nemo tollet a me:* idcirco voce magna clamat. ut non « virtutis et naturalis roboris defectu mori videretur, « sed poniè animam ponere: inclinat ipsem et « sponte caput et spiritum tradit. Cæteri omnes « non sic jam morientes clamant, nec ante inclinant caput, sed potius per mortem, spiritu et « vigore omni deficiente, caput suo pondere declinat. » S. Bonaventura interrogat, dicens³: « Cum « in morientibus prius fiat emissio spiritus, sive « expiratio et deinde inclinatio capitis, sive demissio, qualiter ordinat hic e contrario? Et ad istud « respondet Chrysostomus. Quod ita est in nobis, « quod post expirare, inclinamus caput; e contrario « in Christo: per quæ omnia indicavit Evangelista, « quod ipse Dominus omnium habeat potestatem « ponendi animam et non ponendi. « Verba Chrysostomi in homilia LXXXIV super Joannem sunt sequentia: *Inclinato capite, quod affixum non erat, tradidit spiritum.* Atqui non post inclinatum caput « expiratur, sed post expirationem caput inclinatur. « Hic autem contra accidit, per quod ostendit eum « Evangelista esse omnium Dominum. Pro majori hujus intelligentia, necessum est, ut supponamus in facto, quod Lucas Brugensis hac de re in hæc verba scribit⁴: « Inclinato capite, quod hactenus una cum corde suo Deum Patrem versus erectum tenuerunt; inclinato, inquam, in latus alterum, aut potius in pectus (utpote quod solum habebat liberum, solumque non erat affixum) contra morientium, ac presertim crucifixorum, id est, de manibus pendentium, morem. Capite erecto, aut certe nutabundo esse coguntur moribundi, presertim si pendeant, non de capite, idque ut trahant miserum spiritum: maxime vero cum jam re ipsa moriuntur, etiamsi antea fuissent fortassis capite in pectus inclinato, mortis et spi-

¹ S. BON., in *Luc.* — ² VICT. ANT., in *Marc.* — ³ LUG. BRUG., in *Luc.* — ⁴ JOAN., XIX, 28. — ⁵ S. AUG., I. I de Conf. — ⁶ ID., tr. 31 in *Joan.*

id, quod canit Ecclesia: *Mors et vita, duello conflixere mirando.* Nullius porro unquam viventium, per sæcula, quinque millibus et amplius annis preterita, morti dominari potuit; sed ipsa independentem et absolutam in omnes indifferenter possederat auctoritatem: ac proinde nunc Christum vitæ auctorem considerans, quasi attonita hæsit, nec propius ad ipsum appropinquare præsumpsit, tametsi illum ob tot perpresso dolores moribundum conspiceret: « *Tradidit igitur spiritum, id est, potestative,* » ut Dionysius Carthusianus inquit¹, « animam suam a proprio corpore separavit. » Hæc autem separatio subsecuta est opera mortis, velut instrumenti; hæc enim accepto a Christo imperio, animam a corpore rescidit.

4. — Alterum argumentum est: *Inclinato capite, emisit, spiritum.* Circa quæ verba Toletus ita scribit²: « Caput inclinavit ad mortem, ut significaret, quod ipse dixerat: *Ego ponam animam meam, nemo tollet a me:* idcirco voce magna clamat. ut non virtutis et naturalis roboris defectu mori videretur, sed poniè animam ponere: inclinat ipsem et sponte caput et spiritum tradit. Cæteri omnes non sic jam morientes clamant, nec ante inclinant caput, sed potius per mortem, spiritu et vigore omni deficiente, caput suo pondere declinat. » S. Bonaventura interrogat, dicens³: « Cum in morientibus prius fiat emissio spiritus, sive expiratio et deinde inclinatio capitis, sive demissio, qualiter ordinat hic e contrario? Et ad istud respondet Chrysostomus. Quod ita est in nobis, quod post expirare, inclinamus caput; e contrario in Christo: per quæ omnia indicavit Evangelista, quod ipse Dominus omnium habeat potestatem ponendi animam et non ponendi. « Verba Chrysostomi in homilia LXXXIV super Joannem sunt sequentia: *Inclinato capite, quod affixum non erat, tradidit spiritum.* Atqui non post inclinatum caput expiratur, sed post expirationem caput inclinatur. Hic autem contra accidit, per quod ostendit eum Evangelista esse omnium Dominum. Pro majori hujus intelligentia, necessum est, ut supponamus in facto, quod Lucas Brugensis hac de re in hæc verba scribit⁴: « Inclinato capite, quod hactenus una cum corde suo Deum Patrem versus erectum tenuerunt; inclinato, inquam, in latus alterum, aut potius in pectus (utpote quod solum habebat liberum, solumque non erat affixum) contra morientium, ac presertim crucifixorum, id est, de manibus pendentium, morem. Capite erecto, aut certe nutabundo esse coguntur moribundi, presertim si pendeant, non de capite, idque ut trahant miserum spiritum: maxime vero cum jam re ipsa moriuntur, etiamsi antea fuissent fortassis capite in pectus inclinato, mortis et spi-

¹ DION. CARTH., in *Joan.* — ² TOLET., ib. — ³ S. BON., ib. — ⁴ LUC. BRUG., ib.

« ritus egredientis vi caput violenter erigere; nec « enim in morte, sed a morte demum spiritu « emisso et vigore extincto fiet, ut ejus, qui pendeat « crucifixus, caput suo pondere in pectus inclinet. « Porro Christus Dominus contrario modo capite, « nec erecto, nec subito exsiliante, sed inclinato et « incumbente pectori exspiravit, ut modis omnibus « intelligendum daret, se ponere animam, non « tolli abs se; se non violenter, sed voluntarie « mori; et leniter spiritum reddere, non necessitate « ut debilem, sed potestate ut fortem. »

5. — Ad probandum ea quæ hactenus diximus, addenda est doctrina quædam S. Paschasii, quam a nullo aliorum notatam fuisse mihi constat; siquidem tametsi alias de flagellatione disseruerit, hic tamen de alia quadam flagellationis specie mentionem facit, dum ita scribit¹: « Consuetudo erat « Romanorum et omnium eorum, qui flagellabant « eos, qui crucifigebantur: percutiebant quidem « eos primum, qui pro suis sceleribus tenebantur « rei, et multis macerabat supplicis, ne majorem « sustinerent cruciatum; quia post crucifixionem « cum multo dolore longiore, nimium sustinebant « tormentum, si non prius cruciarentur sub scapularum et nervorum percussionibus. Sed quia in « Jesu ista prius non fuerant facta, eo quod Pilatus « volens satisfacere populo universo, qui clamaverat, « crucifige, crucifige, timensque tumultum eorum, « non jussit fieri ea in Jesu, ut non citio moreretur « in cruce. Quia quibus mors accelerata non esset « in cruce, solebant vivere usque in triduum, etiam « et usque in quadrivium: Jesus autem cum non « fuisset ita percussus, sperabatur diu pendens, in « cruce vivere et majori pati tormenta. Sed quia « venerata hora ejus, uti post triduum in prima « Sabathi resureret, oravit ad Patrem, atque « exauditus est, atque ut clamavit, pacifice receperit, quasi potestatem habens ponere animam suam. Et ideo inclinato capite, sic posuit eam, « quando voluit et quomodo voluit. Quod prodigiū contra omnium eorum consuetudinem, qui « cruciabantur in cruce, videns Centurio, dixit: « Vere hic homo Filius Dei erat; miraculum enim fuit, quia post tres horas receptus est, qui forte biduum, vel triduum victurus esset in cruce, si secundum consuetudinem eorum viveret qui suspendebantur. » B. Laurentius Justinianus quoque de Redemptore nostro ita concludit²: « Quantum voluit, vixit; quando voluit, tradidit spiritum; non enim coacte, sed sponte et nemine cogente exspiravit. Potestatem habuit ponendi animam suam et iterum sumendi eam. Sacramentum tamen maximum nobis commendavit in eo, quod dicit: *Inclinato capite, tradidit spiritum.* Potestatem moriendi se habere indicavit. »

¹ S. PASCH., ib. — ² B. LAUR. JUSTIN., de Triumph. Chr. agn.

6. — Excessivum, quem Christus in hac animæ a corpore separatione perpessus est, dolorem, Taurerus his verbis exponit¹: « Videamus quis illie mœror, quæ angustia, quæ pressura fuerit, cum anima illa excellentissima a dignissimo illo, atque sacratissimo corpore, in quo triginta tribus annis tam dulciter, pacifice, jucunde et sancte, non secus quam duo amantes in lectulo uno, quieverat, jamjamque discedere cogeretur. Quam ægre se divelli ab invicem patiebantur, inter quæ nulla unquam discordia, lis nulla, dissidium nullum! O quam gravis et ineffabilis illa crux erat, quando sanctum illud corpus, tam fidum amicum, tam pacificum patremfamilias, tam pium denique cogebatur præceptorem et magistrum dimittere! »

7. — Didacus Stella hac in re sequentem habet considerationem²: « Eadem hora, qua Adam peccavit, Christus exspiravit; nam primus Adam post meridiem peccavit, quia mox ut peccavit, vocem Domini audivit deambulantis ad auram post meridiem; et tunc circa horam nonam secundus Adam exspiravit. Unde qua hora primus Adam peccando induxit mortem huic mundo, eadem hora secundus Adam mortem moriendo destruxit; et qua hora illi Paradisus est clausus, eadem hora iste Paradisum aperuit. »

8. — Vincentius Bellovacensis ad propositum nostrum in hæc verba scribit: « Nota, quod bene dicit Matthæus: *Emisit spiritum*, scilicet tanquam columbam ex area, quæ ramum olivæ tulit, id est, reconciliationem nostram Deo Patri, juxta illud: *Reconciliati sumus Deo, per mortem Filii ejus.* Joannes dicit: *Tradidit*, scilicet quasi premium nostræ Redemptio solvens. De quo pretio S. Paulus omnibus fidelibus inquit³: *Empti estis pretio magno.* Isaias propheta capite LIII, in quo omnes præcipias Passionis Dominicæ periodos ad unguem delineavit, de Christo passo inquit: *Tradidit in mortem animam suam.* Ubi Pagninus legit: *Effudit in morte, etc.* quod verbum magnam exprimit prodigalitatem et parvipensionem; unde Psalmista ait⁴: *Sicut aqua effusus sum.* Oleaster ex hoc verbo sequentem eruit conceptum; ait enim: « Nonne dicebam tibi, Deum suo more nimium in operibus salutis? Nonne vitam suam prodegit? quæ enim effunduntur, non reputantur: videtur ipse suam vitam pretiosissimam non reputare, postquam eam tradidit pro iis, qui morte digni erant. » S. Bernardinus dum Christi mortem meditando, omnes Passionis suæ ponderasset dolores, tandem in hæc verba concludit⁵: « Considera tu, homo redempte, quis, qualis et quantus est hic, qui pro te mortuus est; et vere omnium lapidum duritiem superabis, si ad tanti rememo-

¹ TAUL., c. 60 de Pass. — ² DID. STELLA, in *Luc.* — ³ I COR., VI, 20. — ⁴ PS. XXI, 5. — ⁵ S. BERN., t. I, s. 55.

« rationem piaculi, nec terrore concuteris, nec « compassione afficeris, nec compunctione scinderis, nec pietate molliris. » Taulerus inquit¹: « Sic vita in cruce occubuit, ut de ligno crucis vitæ fructum porrigeret. Sic sic excellentissimum hoc pretium pro nobis fusum est. » At vero modicum nimis dixit, siquidem vere dicere poterat: *Pro me et pro te effusum est*; quia idem inestimabile pretium pro unica duntaxat anima redimenda libenter exsolvisset. Unde S. Bernardus ait²: « Tradidit semetipsum pro me, quia eadem charitate, qua mortuus est pro omnibus, mortuus est pro singulis. » D. Chrysostomus super illa verba S. Pauli³: *In fide vivo Filii Dei, qui dilexit me et tradidit semetipsum pro me*, his verbis Apostolum interrogat⁴: « Quæ pro toto terrarum orbe facta sunt, tibi facis peculiaria? Non enim dixisti: Qui

¹ TAUL., c. 5 de Pass. — ² S. BERN., s. 42 in Cant. — ³ GAL., II, 20. — ⁴ S. CHRYS., ib.

« dilexit nos, sed, qui dilexit me. » Demum vero concludit, inquiens: « Declarat, par esse, ut quisque nostrum non minus agat gratias Deo, quam si ob ipsum solum advenisset; neque enim recusatur erat, vel ob unum tantam exhibere dispensationem. » Unde S. Thomas ait¹: « Propter se solam quælibet anima reputet illa omnia esse facta. » Et vero ut ea quæ Redemptor noster pro nobis clementer est passus, per devotam meditationem cordi nostro inseramus, totam hanc materiam claudendam esse censeo sequenti memorabili Salviani sententia, dicentis²: « Christus, sicut pro omnibus passus est, sic pro singulis ei totum se dedit universis et singulis totum: ac per hoc quidquid Passione sua Salvator præstít, sicut ei debent universi, sic totum singuli. »

¹ S. THOM., opusc. LXVI. — ² SALV., I. I.

TRACTATUS ADDITIUS

E PROMPUARIO SACRO DEPROMPTUS

DE INVENTIONE SANCTÆ CRUCIS.

DISCURSUS I.

AGITUR DE MODO, QUO SANCTA CRUX INQUISITA ET INVENTA FUIT. NONNULLÆ ETIAM CONSIDERANTUR MORALITATES PAECIPUÆ CIRCA TRES CRUCES.

IDEA SERMONIS. — 1. Lignum Crucis quærerit B. Helena. Tres cruces inventit. Sanctissimam crucem Domini miraculum manifestat. — 2. Nobis quærenda crux Christi: signum inventæ crucis. — 3. Quænam sit crux Christi? crux mali latronis? crux boni? — 4. Non eadem crux similiter omnibus proficit.

1. — Jure meritissimo Sancta Mater Ecclesia hunc diem magna cum solemnitate concelebrat, utpote in quo erutus et in publicam lucem eductus est inestimabilis ille crucis Redemptoris nostri thesaurus, tot retro annis in montis Calvariae rupe absconditus. Equi lem Constantinus Magnus Imperator, ut Berengosius Abbas scribit¹, triumphale hoc lignum, omnium a se gloriose partarum hactenus victoriarum et triumphorum unicum instrumentum, omni adhibito studio conatus est investigare: « Lignum Dominicum inquirere cœpit a sapientibus, eo studiosius scilicet cupiens ejus-

« dem Crucis venerari memoriam quo per eam ab hostibus suis antea meruit habere victoriam; sed quoniam ipse pro fide Christi et negotiis Imperii animarum suum in plura divisit; ideo B. Helena nam matrem suam pro se Hierosolymam misit. » Hæc autem sanctissima Imperatrix insuper, ut in matutinalibus lectionibus habemus, somnio quodam cœlesti fortius ad hoc obsequium instigata fuit: « In somnis admonita, » inquit jam citatus Berengosius « ut eo studiosius ibi inquireret crucem: « quo ad hanc inquisitionem ipsum crucifixorem assensorem haberet ac ducem. » Porro divinum illud Davidici oris oraculum jam olim tot ante sæcula perspicue prædictum¹: *Commovetatur universa terra*. Visum namque sibi fuit totum universum ad commotionem seu potius admirationem quandam invitari et causam protinus subiungit: *Quia Dominus regnavit a ligno* (ita enim legit Psalterium antiquum Romanum, S. Augustinus et alii) universus etenim mundus suspensus hærebatur, nesciens quo fine tanta tamque Augusta Imperatrix tanto cum apparatu longum illud et molestissimum adoriretur iter, quemque finem spectarent ingentes illi Magni

¹ BERENG., de laudibus sanctæ Crucis.

¹ Ps. XCIX, 9.

Constantini conatus et expeditiones, quæ utique in exaltandam illius sibi adeo benefici ligni gloriam dirigebantur. S. Ambrosius Imperatricem hunc in modum intra se discurrentem introducit¹: « Ego in regnis et Crux Domini in pulvere? Ego in aulis et in ruinis Christi triumphus? » Imagine mini vobis obsecro, quales ad tantum momenti negotium absolendum adhibet fuerint præparations. « Militarem manum » scribit Severus Sulpitius², « et omnem provincialium multitudinem adhibuit, ut montem illum excavare posset, » in quo Crux Dominica sepulta esse videbatur. Ad sacrosancti hujus ligni investigationem rite faciendam ingens armatorum militum concurrebat numerus, aliquæ complures ex circumvicinis Provinciis adunabantur imo ipsam Augusta Imperatricem tali conatu assistere non fuit dignata, de qua S. Ambrosius ait: « Festinabat tangere remedium immortalitatis. » Demum vero post multos sudores superatos ad absconditi hujus thesauri pertigerunt divitem gazam; tres etenim repertæ sunt cruces: proh, Deum immortalem! cum quanta lætitia, quantoque cum jibilo! « Cum tres pariter cruces, » inquit S. Paulinus³, « ut quandam fixa Domino et latronum steterant, repertæ fuissent, gratulatio repertarum ceperit anxia dubitatione confundi justo piorum metu, ne forsitan aut pro cruce Domini patibulum latronis eligerint; aut salutare lignum pro stipite latronis abjicio, violarent. » Qualis hic esse debebat sancta hujus Imperatricis, imo et totius Christianismi perplexitas, utpote qui utrinque ad se coram hac arbore vitæ prosterendum, sequere eidem per venerabundam devotionem et obsequium adstringendum avidissimi erant, nec tamen quænam ex tribus hisce arboribus arbor illa esset cognoscere valebant. Verumtamen ut idem sanctus dicit, benignissimus Deus noster: « Respergit pias fideliter æstuantum curas et ipsi potissimum, quæ tam piæ sollicitudinis princeps erat, hujus consilii lumen infundit; ut aliquem recens mortuum inquiri et inferri juberet: nec mora verbum factum, cadaver illatum est; deponitur: jacenti una de crucibus admovetur: sed earum ligna mors sprevit (id est, quæ erant in crucibus amborum latronum) Postremo Dominicam crucem prodidit resurrectio et ad salutaris ligni tactum, morte profuga, funus excussum et corpus erectum est. » Rufinus autem, prout in hodieris lectionibus audivimus, scribit, quod experientiam facturi, quænam crux Salvatoris esset, adductæ ad locum crucis infirmæ cuidam morti proximæ, sensibusque omnibus destitutæ singulas tres cruces admoverint, dumque prima et secunda crux eidem applicaretur, infirma nequidquam se movit: ad contactum vero tertiae, « Repente adapertis oculis

¹ S. AMB. — ² SEV. SULP. — ³ S. PAUL., epist. 11.

« mulier consurrexit et stabilitate virum recepta alacrior, quam cum sana fuerat, tota domo discurrere et magnificare Dei potentiam cœpit. » Nicephorus denique et alii utrumque miraculum per crucem patratum esse existimant, cui opinioni verba illa fidem faciunt quæ in responsorio quintæ lectionis recitavimus. « Ad crucis contactum resurgent mortui, magnalia reserantur. » 2. — Circa hanc autem miraculosam crucis inventionem ad nostrum spiritualem profectum utiliter discurrere possumus. Velut enim indubitatum suppono neminem nostrum crucis in se suscepitioni refragari velle, utpote sine qua salvare non possumus; dicimus enim « Salva nos Christe Salvator, » sed quanam id ratione fiet? « per virtutem crucis; » utique quilibet nostrum cruci Christi astringi vellet, non item cruci latronis improbi; an non ita est? at vero ex quo omnes tres inter se uniformes sunt, oculus autem ad Redemptoris crucem discernendam haud æquus sit judex, quoniam nobis consilio utendum erit? indubitatum (mihi credite) crucem Christi discernendi signum vobis indicabo; si forte Deus infirmitatem aliquam mortalem, vel squalidum carcerem aut molestam litem, vel tyrranicam persecutionem, vel quamvis aliam adversitatem immiserit, vel imminentem mortis periculum aut manifestæ jacturæ facultates vestras, vestram quoque famam et existimationem exposuerit; tunc vel inde aperti sunt vestri oculi, lumen Deique notitiam vobis comparasti, malos vestros emendasti vitæ mores, bona que proposita stipulatasque Deo factas promissiones executioni mandasti, Deoque pro recepto a vobis beneficio gratos exhibuisti, aut vero nihil horum a vobis præstitum fuit? si omnia hæc in vobis adimplenta esse cernitis, scitote crucem hanc veram Christi crucem esse; nam ut statim diximus: « Repentem adaptis oculis mulier consurrexit et stabilitate virum recepta, etc. » Quod si autem ad talis crucis immissionem immobiles maneatis, id est in peccato mortui esse perseveretis; id est si post talis tribulationis et angustiæ immissionem, pristinam vitæ dissolutionem continueris, malam societatem non deserueritis, neque deposito odio illatam vobis ab inimico vestro injuriam condonaveritis nec inique parta restitueritis, quin potius vitiis vestris magis quam unquam hactenus insordescatis, scitote certeque vobis persuadete crucem hanc improbi latronis crucem esse, nam ut S. Paulinus scribit: « Ita (ut crucem Christi decuit) experimento resurrectionis inventa et probata crux Christi est. » Si enim hæc crux in te obtinere nequivit, ut a morte peccati ad gratiæ vitam resurges, crucem Salvatoris nequaquam invenisti, quin potius improbi latronis supplicium, siquidem ad pœnitentiam minime commoveris, imo magis quam hactenus unquam in culpa obstinatus persistis,